

‘Samen wijs met de Patrijs’

Ambitieuze duurzaam vogelproject in de Bollenstreek

Het begon anno 2017 en 2018 een beetje te wringen bij de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond in de Bollenstreek. De dalende populatie van de Patrijs baarde leden van Geestgrond zorgen. Wat was er aan de hand? Wat was er aan te doen? Al jarenlang is de Patrijs een iconsoort voor het bollengebied. En nu dreigde deze trotse hoender van de agrarische velden uit de Bollenstreek te verdwijnen. Dat was de leden van Geestgrond te gortig. Anja van Servellen en Paul Venderbosch paktten in 2017 de handschoenen op en begonnen een groots biologisch onderzoeksproject om de aanwezigheid van de Patrijs in de Bollenstreek te waarborgen. Zo'n zes jaar later is het tijd om de balans van dit unieke en betekenisvolle project op te maken.

■ Jan Kuys

De Bollenstreek omvat ruw geschat zo'n 2300 hectare tussen grofweg Hillegom en Leiden. Het telen van bollen is hier op deze vruchtbare geestgrond al eeuwenlang een van de belangrijkste activiteiten om de bevolking van een inkomen te voorzien. Activiteiten, die de teelt van bollen in de weg staan of bemoeilijken, zijn bij de 'bollenboeren' uiteraard niet populair. Toch durfden Anja en Paul het in 2017 aan om alle leden van vereniging Geestgrond op te roepen wat aandacht te besteden aan het welzijn van de Patrijs. Er waren in die tijd namelijk steeds minder Patrijzen op de Bollenvelden te vinden. Ook over de populaties van andere 'bollenvogels' als Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Scholekster en Kievit maakte men zich zorgen. Vandaar de oproep in 2017 om te kijken of en hoe biologische maatregelen de genoemde vogelsoorten goed zouden doen.

Met veel enthousiasme en energie hebben Anja en Paul vanaf 2017 gewerkt aan allerlei maatregelen om het levensgebied van de Patrijs te verbeteren zon-

der dat dat ten koste zou gaan van de opbrengst van de bollenvelden. Dankzij subsidies konden zij toen aan de slag. Wanneer ik met Anja en Paul rond de tafel zit, doen we een poging de balans op te maken. Van Servellen: 'Je kunt onze activiteiten zien als een experiment met een meer biologisch karakter. Aan de ene kant was het heel succesvol, want er zijn veel maatregelen genomen en veel mensen hebben allerlei initiatieven genomen om de leefomgeving voor vogels te verbeteren. Anderzijds moeten we na zes jaar vaststellen dat er, ondanks alle acties, niet meer Patrijzen bij zijn gekomen; terwijl je hier heel vroeger struikelde over de Patrijzen.' Venderbosch: 'De tellingen zijn hier begonnen in 1999, we maakten ons zorgen want de aantallen liepen geleidelijk terug. In 2004 vonden we per honderd hectare 17 territoria van de Patrijs wat ongeveer zeven tot acht keer zoveel is als nu.'

Grondige aanpak van project

Eén van de eerste activiteiten in 2017 was het inschakelen van Sovon (organi-

satie voor vogelonderzoek) om een nulmeting te doen, zodat in een later stadium kon worden beoordeeld of maatregelen wel of niet effect hadden op de patrijzenstand. De beide initiatiefnemers hadden toen ook al bedacht dat aansluiting bij het lopende Europees onderzoeksproject Partridge, naar de stand van zaken met de Patrijs, voor iedereen nuttig zou zijn. Dat gebeurde, waardoor het project in de Bollenstreek uitgroeide tot een omvangrijk en gedegen onderzoek naar het leefniveau van de Patrijs. Zo kreeg Geestgrond onder meer een fikse financiële bijdrage om onder meer te onderzoeken of het plaatsen van heggen en hagen nuttig zou zijn voor het versterken van de patrijzenstand.

Onder het motto 'Samen wijs met de Patrijs' werkten Anja en Paul aan het

opzetten van een netwerk van bloemrijke bermen, tuinen, slootranden, groen ingerichte parkeerplaatsen, heggen en hagen en bloeiende struiken, die - kortom - noodzakelijk zijn voor het bestaan van zowel insecten alsook de Patrijzen. Insecten hebben immers stuifmeel nodig voor hun larven en Patrijzen hebben insecten nodig voor hun jongen.

Verbeteren leefomgeving voor plant en dier

Beide initiatiefnemers van het patrijzenproject waren eerder al betrokken bij tellingen van de Patrijs in de Bollenstreek. Aanvankelijk - en dan spreken we over eind vorige eeuw - was de stand van de Patrijs stabiel. Maar geleidelijk aan werden er in de Bollenstreek minder bollenvogels en dus ook minder Patrijzen gezien. Omstreeks 2017

PATRIJZEN Foto: Marry van der Geest

waren er nog maar 2 á 3 paren per 100 hectare geteld, hetgeen overeenkomt met zo'n 30 paren voor de hele Bollenstreek. En dat is ondanks een keur aan verbeteringsmaatregelen tot de dag van vandaag nog steeds het geval. Je kunt dus zeggen dat de Patrijs in de Bollenstreek op een stabiel niveau blijft, maar de initiatiefnemers hadden toch gehoopt dat hun jarenlange inzet een wat bredere populatie van de Patrijs zou hebben opgeleverd.

Aan hun dadendrang kan het niet gelegen hebben. Zes jaar lang hebben Anja en Paul hun burens, leden van Geestgrond en andere bewoners van de Bollenstreek aangespoord mee te werken aan het aantrekkelijker maken van het Bollengebied voor de Patrijs, de Gele Kwikstaart en de Veldleeuwerik. In kleurrijke folders werden de bewoners van Bollenland aangespoord planten, bomen en struiken te planten, die insecten aantrekken. Ze werden opgeroepen tegels uit hun tuin te verwijderen, voor de bijen en insecten zanderige plekje's in de zon te maken, uitgebloeide bloemstengels te laten staan voor vogels en insecten, in de herfst gevallen blad te laten liggen en geen chemische bestrijdingsmiddelen te gebruiken. Het

plaatsen van een insectenhotel werd zeer aanbevolen. Dat alles om meer beschutting te geven aan Patrijsen, voerplaatsen te creëren, nestkasten te plaatsen voor andere vogelsoorten en nu – voor veel Nederlanders een heel tegendraads advies - om 'vooral niet te netjes te zijn'. Al deze maatregelen bijeen zouden een betere leefomgeving voor dieren en planten moeten opleveren, maar tot meer Patrijsen heeft dat uiteindelijk (nog) niet geleid.

Desalniettemin kijken beide pioniers tevreden terug op hun activiteiten van de afgelopen jaren. Er wordt nog steeds veel geteld en de voorgestelde voorzieningen als voederplekken, meer struiken, het aanleggen van hagen blijft op veel plaatsen in de Bollenstreek gehandhaafd. Maar tegelijkertijd signaleren ze in de Bollenstreek het werken met andere soorten machines en een duidelijke klimaatverandering. De vraag is wat en hoe je daar iets aan kunt doen. Hoe kun je als natuurliefhebber negatieve ontwikkelingen als opwarming van de aarde tegenhouden. Dat is een moeilijk aspect van wat de Bollenstreek in de nabije toekomst nog allemaal te verwerken krijgt. Nu al zien Van Servellen en Venderbosch dat toenemende grootschaligheid van de bollenteelt grote gevolgen heeft voor het landschap en het dierenleven aldaar. De toekomst zal moeten uitwijzen hoe dat uitpakt. Vooralsnog koesteren de initiatiefnemers wat zij tot nu toe hebben bereikt, waaronder 5 kilometer nieuwe hagen als schuilplekken, veel meer plaats voor insecten, waardevolle contacten met wetenschappers en de kennis dat graslanden ook zeer belangrijk zijn voor bollenvogels.

De beide initiatiefnemers weten dat, door hun acties, telers zich meer bewust zijn geworden van het feit dat in

PATRIJS Foto: Paul Venderbosch

de toekomst de teelt van bollen op een andere, meer biologische manier vorm moet krijgen. Paul: 'We signaleren dat veel telers beseffen dat het anders moet. Dat ze daar ook een bijdrage aan willen leveren en dat draagt weer bij aan een beter imago voor de sector. Wij zijn blij dat wij veel medewerking hebben gehad en dat er, vergeleken met twintig jaar geleden, al heel veel is veranderd. Dat komt ook omdat wij heel pragmatisch te werk zijn gegaan. Jacht en jachtmiddelen hebben we bewust buiten beschouwing gelaten. Dat past in onze pragmatische aanpak om te willen bemiddelen voor zaken die ten gunste zijn voor meer biodiversiteit. Dat is voor ons het belangrijkste. Onze vereniging Geestgrond bestaat 25 jaar en dan is het van belang om op wetenschappelijke basis zo'n experiment inhoud te geven. Wat ons betreft is dat gelukt.'

Schoolvoorbeeld van samenwerking

Van Servellen en Venderbosch hebben, samen met andere organisaties als Sovon en de overheid (de provincie Zuid-Holland), een organisatie gebouwd zonder weerga. Niet alleen hebben veel boeren, bewoners en bezoekers meegedaan aan het opzetten en uitwerken van plannen, maar er zijn ook veel 'professionals' ingeschakeld om een overtuigend beeld te krijgen van wat niet en wat wel vereist is om tot een goed resultaat te komen. Om te kunnen beoordelen wat een 'goed' resultaat zou zijn is op initiatief van het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO) een Living Lab B7 in het leven geroepen, waarin alle deelnemende groepen vertegenwoordigd zijn. Het Living Lab B7 is dan ook een wetenschappelijke benadering van B-oeren, die samen met Bewoners, Beleidsmakers en Bezoekers werken aan een Betere Biodiversiteit in de Bollenstreek.

Dit project is een schoolvoorbeeld van

hoe je met het inschakelen van veel vrijwilligers, deskundigen, wetenschappers, bollenboeren tot harde conclusies kunt komen over hetgeen is onderzocht. 'Harde' conclusies, omdat eenieder er zijn zegje over heeft gedaan en de uitkomsten van onderzoeken wetenschappelijk zijn onderbouwd. Anja van Servellen: 'De uitkomsten van experimenten en onderzoeken hebben we op deze wijze heel precies kunnen benoemen. Aan de ene kant was het project daarom heel succesvol, aan de andere kant was het spijtig te moeten constateren dat na al dat werk en al die jaren er geen Patrijs extra is bijgekomen. We weten nu heel veel over de Patrijs, maar we krijgen er nog steeds geen grip op hoe je meer Patrijzen in de Bollenstreek kunt herbergen. Een kleine troost is dat ook het grootse Europese Partridge-onderzoek aangeeft dat het aantal hoenders in Europa nog steeds achteruit gaat.'

Ondanks meer bloemenranden, keverbanken en beschutvolle heggen blijft de Patrijs in de Bollenstreek een zeldzaam broedende akkervogel. Omdat het klimaat verandert en door nieuwe machinerie worden de bollen steeds vroeger in het seizoen geoogst. Dat maakt het voor de Patrijs niet makkelijker om te gaan broeden. Het blijft een kwetsbare vogel met een moeilijke plaats in de voedselketen. Daarom is het belangrijk dat tellers hoe dan ook de aanwezigheid van deze prachtige en haast iconische vogel blijven volgen.

Alle kennis die in de afgelopen zes jaar door Anja van Servellen en Paul Venderbosch is verzameld over de Patrijs in Bollenland is overgedragen aan het Living Lab B7. Wellicht kunnen ze daar in de toekomst nog hun voordeel mee doen met deze kennis. Maar dan moeten ze wel eerst een begeleider vinden, want volgens de website is die positie nog vacant.